

לענין עבודה זרה – דקיימא לן (עבודה זרה מה,ג) שעודא את ההרים אילו נאסרו ההרים צדק, דכתיב "את אלהיהם על ההרים" – ולא ההרים אלהיהם – הני מיילי הר דמוחבר מעיקרו. אכל תלוש ולבסוף חזרו, ומשחזרו עזבו – נאסר משום "לא ידבק צידך". המשתחוה לבית שלו – אכל על חזרו אינו יכול לאסור.

ג אָמַר רְבִּיאַ: פְּשִׁיטָא לִי, תְּלוּשׁ וּלְבִסוֹף חֻבְרוֹ, לְעִנְיָ עֲבוּדָה זָרָה – הָיִי תְלוּשׁ, דְּאָמַר מָר: הַמְשַׁתְּחָוָה לְבֵית שְׁלוֹ – אָסְרוּ; וְאֵי סְלָקָא דַּעְתָּךְ הָיִי מְחֻבֵּר – וְאֵלֵהֶיָּם עַל הַהָרִים" וְלֹא הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם. לְעִנְיָ הַכָּשֶׁר זָרְעִים – תַּנְאֵי הָיָא, דַּתְנַן: הַכּוֹפֵה קָעֵרָה עַל הַכּוֹתֶל בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח – הָרִי זֶה בְּכִי יוֹתֵן", בְּשֶׁבִיל שֶׁלֹא יִלְקַח הַכּוֹתֶל – אֵינוֹ בְּכִי יוֹתֵן". הָא גּוֹפָא קָשְׂיָא, אָמְרַתּ: בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח – הָרִי זֶה בְּכִי יוֹתֵן", הָא בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח הַכּוֹתֶל – אֵין זֶה בְּכִי יוֹתֵן"; וְהָדַר תַּנְי: בְּשֶׁבִיל שֶׁלֹא יִלְקַח הַכּוֹתֶל – אֵינוֹ בְּכִי יוֹתֵן", הָא בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח – אֵין זֶה בְּכִי יוֹתֵן"!

בְּכִי יוֹתֵן", וְהָא גּוֹפָא קָשְׂיָא, אָמְרַתּ: בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח – הָרִי זֶה בְּכִי יוֹתֵן", הָא בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח הַכּוֹתֶל – אֵין זֶה בְּכִי יוֹתֵן"; וְהָדַר תַּנְי: בְּשֶׁבִיל שֶׁלֹא יִלְקַח הַכּוֹתֶל – אֵינוֹ בְּכִי יוֹתֵן", הָא גּוֹפָא קָשְׂיָא, אָמְרַתּ: בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח – הָרִי זֶה בְּכִי יוֹתֵן", הָא בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח הַכּוֹתֶל – אֵין זֶה בְּכִי יוֹתֵן"!
רְבִי אֶלְעָזָר: "תְּבַרְךָ, מִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ לֹא שָׁנָה זוֹ. רֹב פְּפֵא אָמַר: פּוּלְהָ חֵד תַּנְא הוּא, הָא – בְּכּוֹתֶל מְעָרָה, הָא – בְּכּוֹתֶל בְּנִין, וְהָכִי קָאָמַר: הַכּוֹפֵה קָעֵרָה עַל הַכּוֹתֶל בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח – הָרִי זֶה בְּכִי יוֹתֵן", הָא בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח הַכּוֹתֶל – אֵין זֶה בְּכִי יוֹתֵן"; בְּמָה דְבָרִים אָמּוּרִים – בְּכּוֹתֶל מְעָרָה, אָבֵל בְּכּוֹתֶל בְּנִין, בְּשֶׁבִיל שֶׁלֹא יִלְקַח הַכּוֹתֶל – הוּא דָאֵינוֹ בְּכִי יוֹתֵן", הָא בְּשֶׁבִיל שְׂטוּדָח הַכּוֹתֶל – הָרִי זֶה בְּכִי יוֹתֵן". בְּעֵי רְבִיאַ:

מסורת הש"ס
 ה. עייז מו.ב. חולין טז.ב.
 מעילה כ.א. ירושלמי שבת פ"ט הי"א. שם עייז פיג הי"ו. שם הי"ז.
 ו. משנה עייז מה.א. סנהדרין מז.ב. מה.ב. מו.ב. ט"ז, חולין טז.א. ספרי דברים יב.ב. ילק"ש תורה תנן.
 ז. מכשירין פ"ד מ"ג. שבת יא.ב. ילק"ש תקמג.
 ח. (הביטוי) שבת צב.ב. פסחים לז.ב. יבמות יג.א. ל.ב. קה.ב. כתובות עה.ב. ב"ק מו.ב. מו.ב. מח.ב. בי"מ פב.ב. כריתות כד.ב.

גְּרָסוֹת
דאמר מר המשתחוה יש בכת"י כמקבילה: **דאמר רב המשתחוה וכן הגיהו** בש"מ והבי"ח.
המשתחוה לבית שלו בכת"י מועד כמקבילות: **המשתחוה לבית.** ו**אי סלקא דעתך הוי מחובר** בכת"י: **ואי סלקא דעתך כי מחובר הוא ויש בכת"י:** **ואי סלקא דעתך כבחובר הוא.**
על הכותל בשביל שטודה... **שבביל שלא ילקח יש בכת"י:** **אם שבביל שטודה הקערה...** **ואם שבביל שלא ילקח.**

מחובר, והדר תני [וחזרו ושנה]: כפה את הקערה בשביל שלא ילקח הכותל – אינו ב"כי יותן", ומכאן נדדיק: הא [הר"ן] אם כפאה בשביל שטודה הכותל – הרי זה ב"כי יותן"!
 ובהסבר הדבר אמר ר' אלעזר: תברא [שבורה] המשנה, ומי ששנה זו, את ההלכה הראשונה, לא שנה זו, את ההלכה השנייה. ונמצא כי יש במשנה זו מחלוקת תנאים, האם כותל, שהוא תלוש וחיברו, נחשב כמחובר או כתלוש, וכדברי רבא. רב פפא אמר: כולה חד תנא [כשישית תנא אחד] הוא, הסבור שתלוש וחיברו דינו כתלוש לענין זה. אלא הא [הלכה זו, הראשונה] שממנה דייקנו שאם רצונו שירוד הכותל אין זה ב"כי יותן", עוסקת בכותל של מערה, שהוא מחובר מתחלתו. הא [הלכה זו, השנייה] שדייקנו ממנה שאם רצינו שירוד הכותל הרי זה ב"כי יותן", עוסקת בכותל בנין, שנכנה מאבנים שהיו תלושות. והכי קאמר [וכך הוא אומר]: הכופה קערה על הכותל בשביל שטודה – הרי זה ב"כי יותן", הא [הר"ן] אם כפאה בשביל שטודה הכותל – אין זה ב"כי יותן", במה דברים אמורים? בכותל מערה, משום שכותל המערה מחובר לקרקע מעיקרו. אבל בכותל בנין – אם כפאה בשביל שלא ילקח הכותל – הוא שאינו ב"כי יותן", מפני שאינו רוצה במים, הא [הר"ן] בשביל שטודה הכותל – הרי זה ב"כי יותן". וממשיכים בדברי רבא. בעי [שא] רבא:

עיונים
המשתחוה לבית שלו אסרו אבל לא לשל חבירו, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (רש"י). וראה בענין זה להלן מ.ב.
בכי יותן אין דבר מובא לא ראו לקבל טומאה (אם נגעה בו נבלת שרץ טמא או כוית מן המת), עד שיוכשר במים (או אחד מששה משקים אחרים) שיבואו עליו (שנאמר: "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם"). וקרא יא. לח, ובתנאי שירוד המים לרצונו של האדם ולצורך דבר תלוש, כגון קערה וממנו באו על האוכלים (ולדעת רש"י, הראב"ד ועוד, במקרה זה אין צורך שהמים יבואו על האוכלין עצמם לרצונו, והרמב"ם חלק על כך, ראה במאירו). אבל אם רצה במים לצורך דבר מחובר, כגון למלא את בורו – אין הם מכשירים את האוכלים, אלא אם נוח לו בדבר זה עצמו, וכגון כששוטף ידו במים אלו כדי להדיח את פירותיו.
תברא ביטוי זה בא לומר שהמשנה הנדונה (או ברייתא) איננה על פי שיטה אחת, אלא היא "שבורה", שיש בה שתי שיטות שונות שצורפו יחד. אכן, הר"ח פירש ש"תברא" הוא לשון שבעה, כלומר, ביטוי של חיזוק לדברים הנאמרים אחר כך, כאילו היה אומר: ודאי יש כאן מחלוקת, אף שאינה מפורשת.
רב פפא אמר כולה חד תנא וכו' בפשוטות, דברי רב פפא מובאים כאן על ידי הגמרא דרך אגב, כהמשך לדברי ר' אלעזר, שפטר את הסתירה במשנה בדרך אחרת (ראה ש"ם). אבל יש לומר גם שרב פפא חולק על מה שאמר רבא, רבו, שבענין הכשר זרעים יש מחלוקת, ולדעתו אין חולק על כך שתלוש ולבסוף חיברו דינו כתלוש, והוא הדין לשחיטה (ראה ר"ה).

תוספות

העולה". אבל כלי לא שייך למילף בחולין אלא בקדשים, כשאר עבודות דבעו כלי שרת. ומדכתיב "ויקח" ולא כתיב "ויקח" דרשינן תלוש בחולין, ומדכתיב "מאכלת" ולא כתיב "המחנת" דרשינן כלי בקדשים. ואף על גב דהכא דחי רבי חייה דזריותיה דאברהם קא משמע לן, התם לא שייך למימר הכי.
לענין עבודה זרה הוי תלוש דאמר רב המשתחוה לבית כו' – לא בעי לאתויי הכא פלוגתא דרבי יוסי ורבנן דפליגי במשתחוה לאילן בפרק "כיל הצלמים" (עבודה זרה מח,א). דאפילו רבנן דשרו התם – היינו דוקא אילן שנשרש ויוצא מן הקרקע וחשיב כמחובר מעיקרו, ולא דמי לבית. ומתניתין ד"כיל הצלמים" (שם מז,א) דמי שהיה כותלו סמוך לעבודה זרה ונפל כו' אבניו ועציו ועפרו מטמאין כשרץ, לא מצי נמי לאתויי, דהתם כשבנאו מתחלה לשם עבודה זרה או השתחוה מקודם לכל אבן ואבן. **אמר** רבי אלעזר תברא כו' – לא שייך לשנויי הכא: הא בשביל שטודה הכותל. נעשה כמי שלא ילקח הכותל. כיון דאין לו לתלות זיא בזה, האין הטעמים שוין, דהא דלא הוי בכי יותן בשביל שטודה – היינו משום דחשיב כמחובר, ובשביל שלא ילקח הוי משום דלא ניחא ליה. ולא דמי לנתן הוא ואמרה היא דבפרק קמא דקדושין (ה,ב), דמשני התם: נעשה כמי שנתנה היא, ואמרה היא, דחד טעמא הוא, משום דכתיב (דברים כד) "כי יקח איש אשה" – ולא שתקח את עצמה, ואם תאמר: דהכא משמע דפליגי תנאי בתלוש ולבסוף חזרו לענין הכשר זרעים, ולרב פפא הוי לכוילי עלמא כתלוש, ואם כן מאי קא מבעיא ליה לרב יוסף בפרק "המוכר את הבית" (בבא בתרא סו,ב): מי גשמים שחשב עליהם להדיח את האיציטרובל מהו להכשיר בהן את הזרעים? ויש לומר: דלרבי אלעזר דאמר תברא, למאן דאמר מחובר הוי מבעיא ליה, דשטמא איציטרובל לא הוי מחובר כמו בית.

אורה ההלכה
המשתחוה לבית שלו אסרו המשתחוה לבית, הבית אסור בהנאה. כדברי רב. (רמב"ם ספר מדע הלכות עבודה זרה פ"ח ה"ד. ש"ע יו"ד קמה, ג).
אלהיהם על ההרים וכו' כל דבר שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשאו אדם, אף על פי שנעבד – הרי זה מותר בהנאה. לפיכך המשתחוה לדברים המחוברים כגון הרים, מעיינות ועצים – אינו אסורם בהנאה. כמשנה ע"ז מה.א. (רמב"ם שם ה"א. ש"ע יו"ד קמה, א).
הכופה קערה על הכותל בשביל שטודה וכו' אין משקים מכשירים אוכל לקבל טומאה אלא אם נתלשו מן הקרקע (או מן העננים), וכשנתלשו לרצונו. אבל אם לא נתלשו לרצונו, אפילו נגעו באוכלים לרצונו – אינם מכשירים. לפיכך, הכופה קערה על כותל כדי שתורח הקערה – המים שבתוכה מכשירים לקבלת טומאה את הפירות שהניח בהם, שכן נתלשו לרצונו של אדם. אבל אם כפה את הקערה לצורך שמירת הכותל, המים שבה אינם כתלושים, ולפיכך אם נתן במים שבתוכה פירות אינם מקבלים טומאה. כמשנה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת אוכלין פ"ב ה"ג. וראה בראב"ד).
שבביל שטודה הכותל הכופה קערה על כותל ונתכון שטודה הכותל, אם היה כותל בית – הרי אלו מכשירים אוכלים, מפני שהתלוש שחיברו הרי הוא כתלוש לענין הכשר, ונמצאו מים שעל כותל בית זה כמים שבכלים. ואם היה זה כותל מערה, שאינו בנין אלא עצמה של קרקע – המים שעליו אינם כתלושים מן הקרקע. כדברי רב פפא. (רמב"ם שם).

הבל שוחטין

פרק ראשון

חוליין

מסורת הש"ס

- א. חוליין טו,ב.
- ב. שם. תוספתא חוליין פ"א ז.
- ג. חוליין טו,ב.
- ד. שם. תוספתא חוליין פ"א ה.
- ה. (בשינוי) ירושלמי שבת פ"ח ה"ו. ב"ר פמ"ו ו.

גרוסות

למעלה חיישינו שמא ידרוס יש בכתיי: למעלה פסולה חיישינו שמא ידרוס וראה בתוס'.

והא קתני בין שהסכין יש בכתיי: והא קתני בכל שוחטין בין בתלוש בין במחובר בין שהסכין.

תלוש ולבסוף חברו לענין שחיטה מאי [מה דינו]? ומציעים: **תא שמע** [בוא ושמע] תשובה לדבר ממה ששינונו בכרייתא: **היה צור יוצא מן הכותל, או שהיה קנה עולה מאליו ושחט בו – שחיטתו פסולה.** והרי הכותל עצמו הוא תלוש ולבסוף חיברו, שנעשה מאבנים שנחצבו ("נתלשו") ומשיבים: **הכא במאי עסקינן** [כאן במה אנו עוסקים]? **בכותל מערה**, סלע שזיז חד יוצא ממנו, והרי זה מחובר מעיקרו. ומעירים: **דיקא נמי** [מדוייק גם כן] הדבר מלשון הכרייתא, דקתני [שהרי הוא שונה] **צור דומיא** [בדומה] לקנה שעולה מאליו, שצומח מן הקרקע. ומסכמים: **אכן, שמע מינה** [למד מכאן] שכן הוא, ואין מכאן ראייה. ומציעים עוד, **תא שמע** [בוא ושמע] תשובה לדבר ממה ששינונו באותה כרייתא: **נעץ סכין בכותל ושחט בה – שחיטתו כשרה**, הרי שסכין שהיא תלושה וחיברה – כשרה לשחיטה! ודוחים: **שאני** [שונה] **סכין, דלא מבטל ליה** [שאינו מבטל אותה] לגבי הכותל, שאין אדם מתכוון לעשותה חלק מן הכותל, ולכן הרי זה כשוחט בתלוש. ומציעים, **תא שמע** [בוא ושמע] ממה ששינונו שם מתחילה: **במחובר לקרקע – שחיטתו כשרה**, ובהכרח הכוונה היא לתלוש ולבסוף חיברו, שהרי בהמשך הכרייתא שינונו שאם שחט בצור היוצא מן הכותל שחיטתו פסולה! ודוחים: **דלמא** [שמא] אין הלכה זו עומדת לעצמה, אלא מה שהוא שונה מיד לאחר מכן: **נעץ סכין בכותל ושחט בה, פרושי קא מפרש לה** [פירוש הוא שמפרש] אותה: **מאי** [מה פירוש] **במחובר לקרקע – בסכין, דלא מבטל ליה** [שאינו מבטל אותה] לכותל, אבל אם נעץ בה צור וכדומה, ושחט בו – שחיטתו פסולה.

ולא נפתרה, איפוא, שאלתו של רבא.

א ודנים במה שאמר **מר** [החכם] בכרייתא: **נעץ סכין בכותל ושחט בה – שחיטתו כשרה.** **אמר רב ענן** **אמר שמואל**: **לא שנו אלא שהסכין נמצאת למעלה וצואר בהמה למטה**, והוא מגביה את הצואר ומוליך ומביא אותו על להב הסכין, **אבל כשהסכין למטה וצואר בהמה למעלה – אין זו שחיטה כשרה**, כי **חיישינו** [חוששים אנו] **שמא ידרוס**, שהסימנים ייחתכו בגלל כובדה של הבהמה, ולא בדרך הולכה והבאה, ושחיטה פסולה היא. ומקשים: **והא קתני** [והרי הוא שונה] **בכרייתא במפורש**: **בכל שוחטין, בין בתלוש בין במחובר, בין שהסכין למטה וצואר בהמה למעלה, בין שהסכין למעלה וצואר בהמה למטה! אמר רב זביד, לצדדין קתני** [הוא שונה] הלכה זו, במקביל לשתי האפשרויות ששנה מתחילה, בתלוש ובמחובר; מה שהוא שונה **סכין למטה וצואר בהמה למעלה – הוא דווקא בתלוש**, שנוטל סכין בידו ושוחט, ומה שהוא שונה **סכין למעלה וצואר בהמה למטה – הוא במחובר.** **רב פפא** **אמר** **הסבר** אחר: מה ששינונו ששוחטין אפילו במחובר כשהסכין למטה, הוא **בעופא דקליל** [בעוף, שהוא קל], ואין חשש ללחץ עד שיגרום לדריסה.

ב **אמר רב חסדא** **אמר ר' יצחק**, **ואמרי לה במתניתא תנא** [ויש אומרים שבכרייתא היא שנויה], **חמשה דברים נאמרו בקרומית** (קליפה)

לא מכשר אלא בדיעבד. דאברייתא דנעץ סכין קאי, ולא אההיא דבכל שוחטין בין בתלוש בין במחובר, ואם כן בצואר בהמה למעלה וסכין למטה קא פסול אפילו בדיעבד. וקשה, דאם כן הוה ליה למימר: חיישינו שמא דרס, כיון דאתא לפסול דיעבד! ויש לומר: דאפילו אמר ברי לי שלא דרסתי – פסולה, שמא ידרוס פעם אחרת. וכהאי גוונא אמרינו גבי השוחט במגל קציר דרך הליכתה, בית הלל מכשירין, ואמר רבי יוחנן: אף בית הלל לא הכשירו אלא לטהרה מידי נבלה, אבל באכילה אסורה, אף על גב דלא שחט אלא דרך הליכתה, דגרינן זימנא אחריתי שמא יולך ויביא.

עיונים

תלוש ולבסוף חיברו לענין שחיטה מאי – ומוכן כי שאלתו היא לדעת רבי, הפוסל שחיטה במחובר. ולא יכול היה לפשוט את שאלתו מדין עבודה זרה, שהמשתחוה לבית אסרו, ומכאן שהתלוש שחיברו דינו כתלוש, מפני שיש לומר ששם גזירת הכתוב היא, "אלהיהם על ההרים" ולא ההרים אלהיהם, וכל שאינו ממש כהר אינו בכלל זה (שי"מ). ובביאור ספקו של רבא, ראה רמב"ן ור"ט.

ותמהו ראשונים: והרי לעיל העמדנו את משנתנו כשיטת רבי, שתלוש ואחר כך חיברו כשר בדיעבד! ויש מפרשים כי מה שרבי מכשיר בדיעבד הוא כשלא ביטל את התלוש למחובר, כגון שנעץ סכין בכותל, שאין הסכין בטל לכותל. ורבא שואל כאן מה יהא הדין כשביטלו, כגון שנעץ קנה או צור בכותל, בדומה למשתחוה לבית לענין עבודה זרה, ולכותל לענין הכשר זרעים (בעל ההשלמה ועוד). אבל לדעת רוב המפרשים רבא חלוק על גזיית הגמרא לעיל (או שעל כל פנים הוא מסופק בדבר). (ראה תוס', רמב"ן, רשב"א ועוד). ויש למחלוקת זו השלכה לפסיקת ההלכה, שכן שאלתו של רבא לא נפתרה, ולכן, לפי הדרך הראשונה, במקרה שביטלו למחובר ושחט – יש להחמיר מספק ולפסול את השחיטה (רא"ש). ואילו לדרך השניה אין מניחים שתלוש ולבסוף חיברו כשר בדיעבד, וכן אין הברל לדרך זו אם ביטלו למחובר או לא ביטלו.

דלא מבטל ליה – שכרגיל אין אדם מתכוון לקבוע סכין בכותל, אלא ודאי נעצה שם לפי שעה, כיון שלא מצא מקום להניחה, או כדי שיוכל לשחוט באופן זה, והוא מתכוון ליטלה לאחר מכן. מה שאין כן כשנעץ צור או קנה.

אבל סכין למטה וצואר בהמה למעלה חיישינו שמא ידרוס – וכתבו ראשונים שלכאורה, צריך היה רב ענן לומר בלשון עבר "שמא דרס". אלא מכאן שאפילו אמר שברי לו שלא

לענין שחיטה מאי – ומהוהו לעיל לא משמע ליה לרבא, כדמפרש ואזיל. תא שמע במחובר לקרקע כו' – ואוקימנא לעיל בתלוש ולבסוף חברו. דלמא פרושי קא מפרש לה – נסיפא: מאי מחובר לקרקע דאמינא לך כשרה – כגון נעץ סכין בכותל, דלאו חזור הוא, דודאי לא מבטל ליה תוס'. דהא גבי הדדי קתני להו לעיל, ונעץ סכין בכותל סיפא

דההוא דמחובר לקרקע הוא, ואיכא למימר דפירושא דרישא הוא. לא שנו – דנעץ סכין בכותל כשרה. אלא שהסכין למעלה – פיו כלפי קרקע. וצואר בהמה למטה – ומוליך ומביא ואור כהמה. חיישינן שמא ידרוס – מתוך שהואר מכבד על הסכין. והא קתני – לעיל (חוליין טו,ב), גבי מחובר: צין שהסכין למעלה כו'. לצדדין קתני – דהא רישא דכרייתא תנא תלוש ומחובר, דקתני: **בכל שוחטין צין בתלוש צין במחובר, וכי הדר וסייס סיפא**: צין שהסכין למעלה כו' – לאו תרווייהו תלוש ותרווייהו אמחובר קיימי, אלא חדא לתלוש וחדא אמחובר. סכין למטה וצואר בהמה למעלה אתלוש – דאדס אומו צסכין למטה ושוחט, והנהמה תלויה בצואר, וזה מוליך ומביא הסכין. והא דקתני סכין למעלה וואור כהמה למטה – אמחובר, כלומר, אף אמחובר. **רב פפא** **אמר** – לא תוקמא צשיניא דחיקא. אלא תרווייהו תלוש ואמחובר קיימי, ואפילו הכי לא תקשי לרב ענן, דהא דקתני סכין למטה וואור למעלה במחובר – נעופא דקליל, ובהמה דקתני לאו דוקא. חמשה דברים כו' – כולוה משום שסדודוקין אומוס קיסמין ניתין ומפרשים הימנה. ואיכא סכנתא צמילה – שלא תנקוב הגיד ומשווי ליה כרות שפכה, וגבי שחיטה – דלמא מנקצא להו לסמינן, וכן לגבי קניות – דלמא מנקצא לכרסשיה.

א **אמר מר: נעץ סכין בכותל ושחט בה – שחיטתו פשרה.** **אמר רב ענן** **אמר שמואל**: **לא שנו אלא שהסכין למעלה וצואר בהמה למטה, אבל סכין למטה וצואר בהמה למעלה – חיישינו שמא ידרוס.** – **והא קתני**: **בין שהסכין למטה וצואר בהמה למעלה, בין שהסכין למעלה וצואר בהמה למטה! אמר רב זביד, לצדדין קתני** **למעלה וצואר בהמה למעלה – בתלוש, סכין למעלה וצואר בהמה למטה – במחובר. רב פפא** **אמר**: **בעופא דקליל.**

ב **אמר רב חסדא** **אמר רבי יצחק**, **ואמרי לה במתניתא תנא,** "חמשה דברים נאמרו בקרומית

תוספות

תלוש ולבסוף חברו לענין שחיטה מאי – תימה: מאי קמיעביא ליה? הא אסיקנא לעיל (טו,ב), דלרבי דיעבד כשר, ולרבי חייא כשר נמי לכתחלה! ואי לא ידע הנהו ברייתות, מכל מקום על כרחך יש להוכיח ממתניתין דתלוש ולבסוף חברו בדיעבד כשר ולא לכתחלה. דאפילו מוקי מתניתין במחובר מעיקרו, ואסור לכתחלה שמא ידרוס – הכי נמי תלוש ולבסוף חברו יאסר לכתחלה מהאי טעמא! ויש לומר: דאלבא דרבי מבעיא ליה, דדלמא הוי כתלוש וכשרה כדאמרינן לעיל, או שמא לרבי אין חילוק בין תלוש ולבסוף חברו למחובר מעיקרו, ופסולה. ומתניתין דמכשיר דיעבד – כרבי חייא, ולכתחלה לא, שמא ידרוס. וברייתא דמכשר לכתחלה – בעופא דקליל כדמשני לקמן, אף על גב דקתני בה בהמה. אי נמי, כרב זביד דאמר לצדדין קתני, ובצואר בהמה למטה שרי לכתחלה אפילו במחובר מעיקרו, וכשצואר בהמה למעלה אסור לכתחלה שמא ידרוס, ובכל מחובר איירי. וקא בעי למיפשט מברייתא דהיה צור יוצא מן הכותל דשחיטתה פסולה, על כרחך רבי היא. אבל קשה: דהיכי מציי לאוקומי מתניתין כרבי חייא? הא פסול צפורן במחוברת במתניתין אפילו דיעבד! ואמאי דהוה בעי לאוקומי לעיל מתניתין כרבי חייא לא קשיא, דלא קיימא מסקנא הכי.

אמר **שמואל** **לא שנו אלא שהסכין למעלה כו' – משמע** דאפילו בכי האי גוונא בדיעבד. וקשה, דאם כן הוה ליה למימר: חיישינו שמא דרס, כיון דאתא לפסול דיעבד! ויש לומר: דאפילו אמר ברי לי שלא דרסתי – פסולה, שמא ידרוס פעם אחרת. וכהאי גוונא אמרינו גבי השוחט במגל קציר דרך הליכתה, בית הלל מכשירין, ואמר רבי יוחנן: אף בית הלל לא הכשירו אלא לטהרה מידי נבלה, אבל באכילה אסורה, אף על גב דלא שחט אלא דרך הליכתה, דגרינן זימנא אחריתי שמא יולך ויביא.

דרס יש לפסול את שחיטתו, שמא בפעם אחרת ידרוס (תוס' ורשב"א, והרא"ה חלק). **סכין למטה וצואר בהמה למעלה בתלוש** – ונחלקו האחרונים האם דין זה הוא לכתחילה, כפי שלכאורה משמע מלשון הכרייתא. או שגם זה אינו כשר אלא בדיעבד, ממש דריסה, אבל לכתחילה, כל שחיטה צריך שתיעשה כשצואר הבהמה למטה, וכפי הנהוג (ראה ש"ך, פרי"ח, רע"א ועוד לשו"ע יו"ד ו, ד).

בעופא דקליל – ורבינו גרשום פירש "דקליל" – שניתן לכונן בקלות את הצואר ולשחוט כראוי. והסביר רש"י כי מה שנאמר כאן "וצואר בהמה" – לא נאמר בדווקא, שדרך חכמים להזכיר דיני שחיטה בדרך כלל ביחס לבהמה.

אורה ההלכה

תלוש ולבסוף חיברו – דבר שהיה תלוש מן הקרקע ולבסוף חיברו בקרקע, לא ישחוט בו, ואם שחט – שחיטתו כשרה, ואפילו אם ביטלו לקרקע. והוא שלא יהא נשרש בארץ אחר שביטלו. ויש אומרים (הרא"ש ועוד) שאם ביטלו לקרקע שחיטתו פסולה, וכן פסקו האחרונים (מהרש"ל ט"ז והש"ך). וראה בעיונים. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"א הי"ט. שו"ע יו"ד ו, ב). **נעץ סכין בכותל ושחט בה** – נעץ סכין בכותל (ואפילו בדבר תלוש) והעביר עליה צואר הבהמה עד שנשחטה – שחיטתו כשרה (בדיעבד). והוא שיהיה צואר הבהמה למטה והסכין למעלה, שאם היה צואר בהמה למעלה מהסכין יש לחשוש שמא תרד הבהמה בכובד גופה וייחתכו הסימנים בלא הולכה והבאה, ואין זו שחיטה. לפיכך, אם שחט עוף (שהוא קל) על סכין הנעוצה בכותל, בין אם היה צוארו למעלה מהסכין הנעוצה, ובין למטה ממנה – שחיטתו כשרה. כתיירונו של רב פפא. (רמב"ם שם פ"ב הי"ח. שו"ע יו"ד ו, ד).

בסימונא דאגמא — עשנ הגדל בלגמי מים וקרי *לישק"ה, וכשהוא יצא חודד וחסוק ואין קיסמין נבדלים הימנו. דזיגיי — ללוים, ואם יכנס בהם קיסם נראה. זיג — *קלי"ר צלעו, כעין מראה שקורין ***מינדווי"ר. דרכיך — ואין לריך לדומקו צמחיתו, ואין קסמין נבדלין. הכרכשא שהיא מחוברת בהן לעמומיתן, כעין תלמול נשר. הכל בשחיטה — והכי משמע: את הכל לריך לשחוט, ואפילו עוף, ואף על גב דלא כתיב ציה שחיטה נהייל. לעולם שוחטין — לעולם מותר לשחוט ולאכול. מאן תנא — דמתניתין, דאצטריך ליה למימר דישראל מותרין לשחוט ולאכול? דהא תנא ליה רישא "הכל שוחטין" [בג] לאמור כל הנך דאצטריכו לאמור שראון לשחוט, כגון כחי ומשומד וטמא נחלין. להתיר להם בשר תארה — כשיצאו לארץ יוכלו לאכול בשר למאותן גלל שזו הקרבה. שמתחלה — כשהיו צמדי ממדוקים שמתן. נאסר להם בשר תארה — שאין יכולין לאכול אלא בשר שלמים, ואם היו שוחטין גלל קרבן היו ענושים כרת, כדכתיב (ויקרא יז): "ואל פתח אהל מועד לא יצאו" וגו'. נכנסו לארץ — נמרתקו מן המזבח. הותר להם — מן המקרה הזה שיצאו בשר למאותן ויאללו. ועכשיו שגלו כו' — לאו רצי ישמעאל קאמר ליה, אלא רצה קאמר ליה לאוקמי דמתניתין דרצי ישמעאל היל. כלומר, ולפי תנא "לעולם שוחטין", דלא תימא עכשיו שגלו יחזרו לאיסורן כמו שהיו קודם שנכנסו לארץ, לכך שנינו כו'. לעולם שוחטין ואוכלין מבעי ליה — כיון דלא להלכות שחיטה אתי לאורווי, אלא להחיר אכילת בשר חיה לארץ, לימני: לעולם שוחטין ואוכלין, והיינו שבק עיקר מילתא ונקט שחיטה לחודה? ומדשנק לאכילה — שמע מינה לא אצטריך לאורוי לן אלא מידי דשחיטה. ועוד, למה ליה לאשמעינן הא? וכי מהיבן מיסק אדעתין למימר יחזרו לאיסורן הראשון! מעיקרא — צמדנר. מאי טעמא איתסר משום דהוי

מסורת הש"ס
1. חולין טוב, ושם סומנו מקבילות.
2. שבת פב, א.
ח. ספרי ומדרש תנאים דברים יב, כ. ויקיר פכ"ב ז (ועי"ש). ילקיש תקעט. תתפד (כל הענין). וראה דב"ר פ"ד ט.
גרסות

בסימונא בכת"י: **בסימניי** ויש במקורות: **בסימונא** ויש: **בסימנא** ראה בערוך השלם. **משום דאמר מר** בכת"י: **ועוד: דאמר מר**. **ואמרת אוכלה בשר וגי** בכת"י: **ואמרת אוכלה בשר כי תארה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר**. **ולבסוף יש בכת"י: כי אתו לארץ**. **דהון מרחקי** בכת"י: **דאירחוק**.

העולם
סימונא דאגמא

לפי רש"י ועוד הכוונה לַיִסְמָן (כרכר) — סוג של צמחים ממשפחת הגמאיים, הגדל בר בביצות, בעל עלים מוארכים שרוחבם כסנטימטר וחצי.

החיים
שינוי נשרות כמבואר במקבילה (שבת פב, א) מדובר בשינוי התחתנות, הי"כרשתא" — החלחלת ה־rectum, והכוונה למיתרים ולשריר המחזיקים את המעי במקומו. מסיבות שונות, ובעיקר עקב התאמצות בזמן עשיית צרכים, המעי ניתק מן העינון שלו וכך צנח למטה (rectum prolapse).

של קנה, שהיא חדה, ואנשים משתמשים בה לחיתוך: **אין שוחטין בה**, מפני שבשעת החיתוך קיסמים נפרדים ממנה וננעצים בקנה ובווושט ופוגמים את השחיטה. ולכן גם אין מלין בה, מחשש סכנה. ואין מחתכין בה בשר שמא ייצעו בתוכו חתיכות קטנות ויבוא לידי סכנה. ואין מחצצין בה שינים, שמא ייצעו בה. ואין מקנחים בה לאחר עשיית צרכים. ודינים בדבר. על מה שנאמר: **אין שוחטין בה**, תוהים: והתניא [והרי שנויה ברייתא מפורשת], **בכל שוחטין: בין בצור, בין בזוכית, בין בקרומית של קנה!** אמר רב פפא: שם מדובר בצמח הקרוי **סימונא דאגמא** [קנה של אגס], שכשהוא מתייבש הריהו מתקשה ואינו נגמם. ועל מה שנאמר: **ואין מחתכין בה בשר, מסופר שרב פפא היה מחתך בה קרבי דגים**, מפני דזיגי [שהם שקופים]. ואפשר לראות אם נשאר בהם קיסמים. רבה בר רב הונא היה מחתך בה **עופא דרכין** [עוף, שבשרו דן]. ואין חשש שתיפגם הקרומית ויצאו ממנה קיסמים. ועל מה שנאמר: **ואין מקנחים בה**, שואלים: תיפוק ליה [תצא לן] הלכה זו משום שאמר מר [החכם]: המקנה בכל דבר שהאור (האש) שולטת בו, כלומר, דבר שמתלקח בקלות — שינוי (שבאזור פי הטבעת) נושרות! אמר רב פפא: לא בקניוח לאחר עשיית צרכים מדובר, אלא לקניוח פי מכה [פצע] מן הדם או מלכלוך קאמרין [אומרים אנו].

אמר רב פפא: קניוח פי מכה קאמרין. **הכל שוחטין, ולעולם שוחטין.** הפל לעולם שוחטין — מאן תנא? אמר רבה: רבי ישמעאל היא, דתניא: "כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך פאשר דבר לך ואמר את כלתה בשר" וגו' — רבי ישמעאל אומר: לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תארה, משנכנסו לארץ הותר להם בשר תארה; ועכשיו שגלו יוכל יחזור לאיסורן הראשון? לכך שנינו: לעולם שוחטין. מתקיף לה רב יוסף: האי "לעולם שוחטין", "לעולם שוחטין ואוכלין" מבעי ליה! ועוד, מעיקרא מאי טעמא איתסר — משום דהווי מקרבי למשפן, ולבסוף מאי טעמא אישתרו — דהווי מרחקי ממשפן, ישמעאל אומר: לא בא הכתוב אלא להתיר להם שחיטה ואכילה של בשר תארה, כלומר, כשהיו ישראל במדבר והוקם המשכן, נאסר להם בשר תארה, ומי שרצה לאכול בשר צריך היה לשחוט את הבהמה כקרבן בחצר המשכן, ואינו אוכלו אלא לאחר שהכהנים זורקים מדמו ומקריבים את אימוריו על המזבח. משנכנסו לארץ הותר להם בשר תארה, והיו רשאים לשחוט ולאכול בכל מקום. והוסיף רבה: ועכשיו שגלו מן הארץ יכול יחזור לאיסורן הראשון? לכך שנינו במשנתנו: לעולם שוחטין בשר חולין. מתקיף לה [מקשה על כן] רב יוסף: האי [זה] הביטוי "לעולם שוחטין" אינו מתאים לפירוש זה, אלא לעולם שוחטין ואוכלין מבעי ליה [צריך היה לו לומר], שהרי עיקר ההיתר הוא האכילה, ולא השחיטה" ועוד, מעיקרא מאי טעמא איתסר [מתחילה], במדבר, מה טעם נאסר עליהם בשר תארה — משום דהווי מקרבי [שהיו קרובים] למשפן, ויכולים היו לאכול בשר כקרבן, כסמוכים על שולחנו של מקום, ולבסוף כשנכנסו לארץ מאי טעמא אישתרו [מה טעם הותרו] — משום דהווי מרחקי [שהיו רחוקים] מהמשפן, אסור בשר תארה.

אורה ההלכה
קרומית של קנה שוחטים בקרומית של קנה האגם וכיצא בה מדברים החותכים, והוא שיהיה פיה (הלהב) חד ולא יהיה בה פגם. ואסור לשחוט בשאר קנים, או זוכית, לפי שהקיסמים יוצאים מהם ויש חשש שינקבו הסימנים. כדברי רב חסדא. וגדולי האחרונים אסרו ופסלו גם אם ברק ומצא את הקרומית בלי פגימה לאחר השחיטה (ט"ז ופ"ח). ובימינו המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל לשחוט בסכין של ברזל בלבד (ערוה"ש). (רמב"ם שם פ"א הי"ד. ש"ע יו"ד ג, א.)
ואין מלין בה אין מלים בקרומית של קנה, מפני שקיסמים ניתזים ממנה ויש סכנה שהנימול יבא לידי כרות שפכה. ומצוה מן המובחר למול בברזל, ונהגו למול בסכין. (רמב"ם ספר אהבה הלכות מילה פ"ב ה"א. ש"ע יו"ד רסד, ב.)
ואין מקנחים בה לא יקנה בעשבים יבשים, שהמקנה דבר שהוא שולט בו שינוי התחתנות נושרות. ועכשיו, שבתי כסאות שלנו אינם בשדה, נהגו לקנה דבר שהוא שולט בו ואינו מוזק (וראה מג"א ובעינינו). ומכל מקום, נראה שגם עכשיו לא יקנה בעשבים יבשים ובדבר שעלול לגרום לחתכים (משנ"ב). (ש"ע א"ח ג, יא ובהגהה.)
הכל בשחיטה ואפילו עוף. מצות עשה על מי שרצה לאכול בשר בהמה חיה או עוף, שיחטט ואחר כך יאכל. (רמב"ם ספר קדרשה הלכות שחיטה פ"א ה"א. ש"ע יו"ד יג, א.)

מחתכין בה בשר, ואין מחצצין בה שינים, ואין מקנחים בה. אין שוחטין בה. וְהִתְנִיא, יְפַל שׁוֹחֲטִין: בֵּין בַּצּוּר, בֵּין בַּזּוּכִיכִית, בֵּין בַּקְרוֹמִית שֶׁל קֹנֵה! אָמַר רַב פַּפָּא: בְּסִימוֹנָא דְאַגְמָא. "וְאִין מְחֹתְכִין בַּהּ בֶּשָׂר". רב פפא מחתך בה קרבי דגים דזיגי, רבה בר רב הונא מחתך בה עופא דרכין. "וְאִין מְקַנְחִין בַּהּ". תיפוק ליה משום דאמר מר: יְהִמְקַנְחַ בְּדַבְּרִי שֶׁהֲאוּר שׁוֹלְטַת בּוֹ — שִׁנְיֵינוּ נוֹשְׂרוֹת! אָמַר רַב פַּפָּא: קִנְיֹחַ פִּי מִכָּה קֹאמְרִינָן. **הכל שוחטין, ולעולם שוחטין.** הפל לעולם שוחטין — מאן תנא? אמר רבה: רבי ישמעאל היא, דתניא: "כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך פאשר דבר לך ואמר את כלתה בשר" וגו' — רבי ישמעאל אומר: לא בא הכתוב אלא להתיר להם בשר תארה, משנכנסו לארץ הותר להם בשר תארה; ועכשיו שגלו יוכל יחזור לאיסורן הראשון? לכך שנינו: לעולם שוחטין. מתקיף לה רב יוסף: האי "לעולם שוחטין", "לעולם שוחטין ואוכלין" מבעי ליה! ועוד, מעיקרא מאי טעמא איתסר — משום דהווי מקרבי למשפן, ולבסוף מאי טעמא אישתרו — דהווי מרחקי ממשפן, ישמעאל אומר: לא בא הכתוב אלא להתיר להם שחיטה ואכילה של בשר תארה, כלומר, כשהיו ישראל במדבר והוקם המשכן, נאסר להם בשר תארה, ומי שרצה לאכול בשר צריך היה לשחוט את הבהמה כקרבן בחצר המשכן, ואינו אוכלו אלא לאחר שהכהנים זורקים מדמו ומקריבים את אימוריו על המזבח. משנכנסו לארץ הותר להם בשר תארה, והיו רשאים לשחוט ולאכול בכל מקום. והוסיף רבה: ועכשיו שגלו מן הארץ יכול יחזור לאיסורן הראשון? לכך שנינו במשנתנו: לעולם שוחטין בשר חולין. מתקיף לה [מקשה על כן] רב יוסף: האי [זה] הביטוי "לעולם שוחטין" אינו מתאים לפירוש זה, אלא לעולם שוחטין ואוכלין מבעי ליה [צריך היה לו לומר], שהרי עיקר ההיתר הוא האכילה, ולא השחיטה" ועוד, מעיקרא מאי טעמא איתסר [מתחילה], במדבר, מה טעם נאסר עליהם בשר תארה — משום דהווי מקרבי [שהיו קרובים] למשפן, ויכולים היו לאכול בשר כקרבן, כסמוכים על שולחנו של מקום, ולבסוף כשנכנסו לארץ מאי טעמא אישתרו [מה טעם הותרו] — משום דהווי מרחקי [שהיו רחוקים] מהמשפן, אסור בשר תארה.

מיקרבי למשפן — והיו יכולין להקריב קרבנות מכל בשר תארה, וקריבו הדם והחלז לצדו ואוכלים הנשר. ולבסוף, כשנכנסו לארץ, והיתה ארלס רחבה והרחוקים לא היו יכולים לצב צרושלים צל יוס.

תוספות

שבתחלה נאסר להם בשר תארה — פירש בקונטרס: מדכתיב (ויקרא יז) "אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו" וקשה: דההוא קרא לא איירי אלא בקדשים ובשחוט חוץ! ולקמן נמי דקאמר: אלא לרבי ישמעאל דאמר בשר תארה איתסר להו, צבי ואיל גופיהו מי הוי שרי? הא פשיטא, דההוא קרא לא איירי אלא בקרבן בהמה! ונראה לפרש: מדאיצטריך קרא להתיר להם בשר תארה דייק — מכלל דמעיקרא אסור. ומחאי טעמא דייק נמי רבי עקיבא שבתחלה הותר להם בשר נחירה, מדאיצטריך קרא לאסור.

עיונים
אין שוחטין בה וכו' ואין מקנחים בה בירושלמי (שבת פ"ח ה"ג) נאמר כי טעם הדבר הוא משום רוח רעה. ובראשית רבה (פנ"ו ז) נאמר כי אין מקנחים בה ידים.
בסימונא דאגמא בערוך הובאו שני פירושים: האחד, של גאון — שמדובר בקרומית של קנה מסויים, קנה האגם, שהיא חדה ואינה נפגמת. והשני, המצי ברבינו גרשום וברש"י — שמדובר בעלה של עשב בר ידוע, שכשהוא מתייבש ומתקשה ניתן לשחוט בו.
תיפוק ליה משום דאמר מר המקנה בדבר וכו' שהרי בפשוטו, כל חמישה הדברים שנאמרו בקרומית של קנה נובעים מאותו טעם, שקיסמים נפרדים ממנה, וכאן יש נימוק כללי שאינו נוגע דווקא לקרומית של קנה.
המקנה דבר שהאור שולטת בו שינוי נושרות כלומר, שינוי הפה (כך גרסת ש"מ ברש"י), וכן מעין שינים של בשר שהכרשתא (החלחולת) מחוברת בהם (רש"י). ויש שהבינו כי מדובר בדבר טבעי, והסבירו כי בימינו אין חוששים לכך, כיון שרשו בו רבים, ומשום "שומר פתאים ה'" (דרכי משה א"ח סי' ג). אבל יש שהבינו כי הוא ענין סגולי ומשום רוח רעה (ראה לעיל בשם הירושלמי), ואין לחשוש לכך אלא בשדה (אגודה). או משום שהיו עושים בהם כשפים, ועכשיו אין לחשוש לכך (מג"א א"ח ג סק"א).
הכל בשחיטה ואפילו עוף כלומר, "הכל שוחטין" מובט: את הכל שוחטין. ובה לומר שגם שחיטת עוף היא מן התורה (רשב"א), וכדעת רבי, שיש החולקים עליו (ראה להלן כו,ב–כח,א). ואין לפרש "הכל שוחטין" — כל אדם ראוי לשחוט, שהרי כבר שנינו דבר זה בתחילת המסכת (וראה להלן יז,א).

שבתחילה נאסר להם בשר תארה רש"י פירש שדבר זה נלמד מן האמור "איש אשר ישחט שור או כשב... ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה... ונכרת האיש ההוא" (ויקרא יז, ד). שלא הותרו אלא בהקרבת שלמים, שדמם נורק על המזבח ואימוריהם מוקטרים, אבל שחיטת חולין נאסרה. ובתוס' התקשו בדבר, שהרי פסוק זה נדרש בדברי חז"ל בכל מקום ביחס לקדשים, שאסור לשחטם בחוץ, ולא לחולין. והם פירשו כי אסור בשר תארה נלמד ממה שהוצרך הכתוב להתירו בכניסה לארץ, בפסוק "כי ירחיב וכו'